



جنایات جنگی پزشکی در رویکرد اخلاق زیستی (با تکیه بر بیانیه هلسینکی)

فرهاد قهار

دانشجوی دکتری تخصصی، رشته حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران
farhad.ghahhar@gmail.com

جمال بیگی

دانشیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران (نویسنده مسئول)
jamalbeigi@iau-maragheh.ac.ir

بابک پور قهرمانی

دانشیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران
pourghahramani@iau-maragheh.ac.ir

چکیده

زمینه و هدف: استفاده از فناوری‌های زیست-پزشکی علاوه بر اینکه واجد پیامدهای مثبت در جهت توسعه علوم پزشکی می‌باشد، امکان سوءاستفاده از یافته‌های نوین دانش پزشکی با استفاده ابزاری از آزمودنی‌های انسانی و در نتیجه تعرض به شأن و کرامت بشری را نیز فراهم می‌نماید. به دین سبب جامعه جهانی پس از خاتمه جنگ جهانی دوم، اقدام به تدوین کدها و دستورالعمل‌های اخلاق زیستی جهت جلوگیری از انحرافات احتمالی در مسیر اقدامات و پژوهش‌های زیست-پزشکی نمود.

روش پژوهش: پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و باهدف تبیین ارتباط موضوعی ضوابط و مقررات بین‌المللی اخلاقی-حقوقی به‌کارگیری فناوری‌های زیست‌شناختی نگارش یافته است.

یافته‌ها: بر اساس مقررات حقوق کیفری بین‌الملل، بالأخص مفاد اساسنامه رم، انجام آزمایش‌های زیست‌شناختی در خلال مخاصمات مسلحانه، تحت شرایط خاص، موجب تحقق طیف خاصی از جنایات جنگی، تحت عنوان «جنایات جنگی پزشکی» می‌گردد. با توجه به اینکه برخی از ضوابط بین‌المللی اخلاق زیستی در ارتباط مستقیم با مقررات حقوقی به‌کارگیری فناوری‌های زیست-پزشکی قرار دارند، از این جهت تلفیق ابعاد اخلاقی و حقوقی این نوع از فناوری‌ها جهت ارائه راهکارهای لازم جهت تفسیر قضایی بهینه و رفع چالش‌های موجود لازم به نظر می‌رسد.

نتیجه: بر پایه یافته‌های حاصل از این پژوهش اصلاح برخی از این ضوابط و مقررات جهت حمایت هر چه بهتر از بزه دیدگان جنایات جنگی پزشکی ضروری می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: جنایت جنگی پزشکی، اخلاق زیستی، اساسنامه رم، بیانیه هلسینکی



مقدمه

اخلاق به‌عنوان جزء جدایی‌ناپذیر علم پزشکی، دست‌کم از زمان بقراط، پزشک یونانی در پانصد سال پیش از میلاد مسیح که به‌عنوان پدر اخلاق زیستی و پزشکی شناخته می‌شود، مورد توجه بوده است. از این زمان، پزشکی به‌صورت یک حرفه درآمد که طی آن پزشکان در برابر عموم سوگند می‌خوردند که منافع بیمارشان را بالاتر از منافع خود قرار دهند. اخیراً اخلاق زیستی به میزان قابل توجهی تحت تأثیر پیشرفت در حقوق بشر قرار گرفته است. در جهان تکثرگرا و چند فرهنگی حاضر، با بسیاری از سنت‌های مختلف اخلاقی موجود، توافق‌نامه‌های مهم بین‌المللی در زمینه‌های حقوق بشر، توانسته‌اند شالوده‌ای برای اخلاق زیستی ایجاد نمایند که در ورای مرزهای ملیتی و فرهنگی قابل پذیرش باشد. حتی می‌توان ادعان داشت که اخلاق، استانداردهای والاتری از رفتار را در مقایسه با قانون تجویز می‌کند و حتی گاهی اخلاق نیازمند این است که پزشک، قانونی که او را مجبور به کار غیراخلاقی می‌نماید را زیر پا بگذارد (ویلیامز، ۱۳۸۹: ۲۰). علی‌رغم اینکه تدوین تعداد کثیری از استانداردهای اخلاق زیستی از اوایل قرن بیستم آغاز گردیده است، ولیکن این استانداردها نتوانستند مانع از ارتکاب جنایات‌های فجیع توسط پاره‌ای از دولت‌ها و عوامل آن‌ها گردند که نمونه بارز آن اجرای آزمایش‌های زیست‌شناختی توسط پزشکان آلمان نازی بود. پس از جنگ جهانی دوم برخی از این پزشکان در «دادگاه بین‌المللی نظامی نورمبرگ»^۱ محاکمه و گناهکار شناخته شدند. پایه حکم این دیوان به نام «کد نورمبرگ»^۲ شناخته شد که به‌عنوان سند اصلی اخلاق پژوهش‌های نوین در علم پزشکی به شمار می‌رود (ویلیامز، ۱۳۸۹: ۱۰۴). این بیانیه به لحاظ تاریخی نخستین بیانیه بین‌المللی در زمینه پژوهش به روی انسان‌ها بود (عباسی، ۱۳۸۲: ۸۹). متعاقباً «انجمن جهانی پزشکی»^۳ در سال ۱۹۵۴ میلادی، مجموعه‌ای را با عنوان «اصول پژوهش و مطالعات تجربی» منتشر نمود. این سند در طول ده سال بعد، اصلاح گردید و سرانجام در سال ۱۹۶۴ با عنوان «بیانیه هلسینکی»^۴ پذیرفته شد. این بیانیه خلاصه‌ای از اخلاق پژوهش‌های دارای آزمودنی انسانی در علم پزشکی و سنگ بنای اصلی علم اخلاق زیستی به شمار می‌آید. از طرف دیگر لزوم رعایت اخلاق حرفه‌ای و ضوابط پذیرفته‌شده زیستی و پزشکی و نتیجتاً ممانعت از تخدیش چهره علم پزشکی به‌عنوان یک دانش تأثیرگذار در حفظ و تداوم حیات بشری و نهایتاً با تاسی از کدها و دستورالعمل‌های اخلاق زیستی، طیف خاصی از جنایات بین‌المللی به‌موجب ماده ۸ «اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی» موسوم به «اساسنامه رم»^۶ تحت عنوان «جنایات‌های جنگی پزشکی»^۷ در نظام عدالت کیفری بین‌المللی جرم‌انگاری گردید. بدون تردید، تدوین اصول و ضوابط اخلاق زیستی در قالب کدها و دستورالعمل‌های بین‌المللی تأثیر به‌سزایی در تدوین و شناسایی این جنایات توسط جامعه بین‌الملل داشته است. به‌نحوی که «کد نورمبرگ» به‌عنوان نخستین سند مدون و بین‌المللی اخلاق زیستی زمینه‌ساز تدوین «بیانیه هلسینکی» و این بیانیه نیز از جمله مهم‌ترین عوامل وضع کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو^۵ مصوب ۱۹۴۹ م. و پروتکل‌های الحاقی آن مصوب ۱۹۷۷ م. در جهت حمایت از مجروحان و بیماران نیروهای مسلح در میدان جنگ، غریقان نیروهای مسلح در دریا، اسیران جنگی و افراد غیرنظامی در زمان جنگ می‌باشد. این کنوانسیون‌ها و پروتکل‌های الحاقی آن نیز زیربنای تدوین «اساسنامه رم» در سال ۱۹۹۸ م. بوده است (Gross, 2004:25). از این‌رو تأثیرپذیری واضعان «اساسنامه رم» از اصول و ضوابط بنیادین اخلاق زیستی در جهت توجیه جرم‌انگاری «جنایات‌های جنگی پزشکی» غیرقابل‌انکار است. بر همین اساس و در جهت تفسیر منطقی و اجتناب از تفسیر موسع ارکان قانونی «جنایات جنگی پزشکی»، شناخت ارتباط فی‌مابین کدها و دستورالعمل‌های اخلاق زیستی بالأخص «بیانیه

1. International Military Tribunal at Nuremberg
2. Nuremberg Code
3. WMA (World Medical Association)
4. DOH (Declaration of Helsinki)

۵. این بیانیه در طول بیش از ۵۰ سال عمر خود ۷ بار (در سال‌های ۱۹۷۵، ۱۹۸۳، ۱۹۸۹، ۱۹۹۶، ۲۰۰۰، ۲۰۰۸ و آخرین بار در سال ۲۰۱۳ م. در ژنوا) بازبینی قرار گرفته است (فدایی، فاطمه و زاهدی، لادن ناز و فراهانی، زهرا و قاسم‌زاده، ناز آفرین، ۱۳۹۵: ۷۶).

6. Rome Statute
7. Medical War Crimes

آدرس دبیرخانه همایش: آذربایجان شرقی، مراغه، بلوار شهید درخشس، مجتمع اداری و آموزشی

دانشگاه آزاد اسلامی مراغه، ساختمان اداری اندیشه شهید سلیمانی، طبقه دوم

تلفن تماس: ۰۴۳۲۷۲۵۵۸۸۳ - ۰۴۳۲۷۲۵۲۵۰۶ - داخلی ۳۳۶ و ۳۳۳



هلسینکی» به‌عنوان سند اولیه و جامع در زمینهٔ اخلاق در پژوهش‌های زیست- پزشکی خصوصاً بر روی آزمودنی‌های انسانی و اسناد حقوق کیفری بین‌الملل مربوط به «جنایات جنگی پزشکی» راهگشای واضعان و دست‌اندرکاران نظام عدالت کیفری بین‌الملل خواهد بود. در این پژوهش باهدف بررسی و استخراج این ارتباط، ضمن تبیین و توضیح مفهوم اخلاق زیستی و کدهای مربوط به آن و تعریف جنایات جنگی پزشکی به بررسی تأثیرگذاری اصول و ضوابط اخلاق زیستی بر جنایات جنگی پزشکی پرداخته شده است.

روش تحقیق

پژوهش حاضر به روش توصیفی- تحلیلی و با استفاده از روش اسنادی و کتابخانه‌ای به تحلیل اطلاعات کسب‌شده به‌صورت کیفی و مبتنی بر استنتاج نگارندگان پرداخته و از نظر کاربردی، یافته‌های این پژوهش می‌تواند در جهت استنباط و استنتاج هر چه صحیح‌تر دست‌اندرکاران نظام عدالت کیفری بین‌الملل از مفاد اسناد مربوط به جنایات جنگی پزشکی مورد استفاده قرار گیرد.

۱. مفاهیم

تحلیل شاخص‌های تأثیرگذار اخلاق زیستی بر جنایات جنگی پزشکی، مستلزم شناخت اولیه از مفاهیم بنیادین و عناصر اصلی در این رابطه از جمله مفهوم اخلاق زیستی و تعریف جنایات جنگی پزشکی و آشنایی با کدها و دستورالعمل‌های مهم اخلاق زیستی می‌باشد. بدین جهت ذیلاً به تبیین اجمالی از مفاهیم مذکور پرداخته می‌شود.

۱-۱. اخلاق زیستی

ایجاد، گسترش و به‌کارگیری فناوری‌های نوین در عرصه علم پزشکی علی‌رغم ایجاد دستاوردهای مهم علمی در جهت حفظ و ارتقای بهداشت و سلامت عمومی و درمان امراض گوناگون و پیشگیری از بروز آن‌ها، همواره مواجه با ایجاد مخاطرات احتمالی نسبت به حیات انسانی و هویت فردی وی می‌باشد که قادر است آینده حیات بشر و زیست‌کره را با تهدید مواجه کند (تافلر، ۱۳۷۴: ۷۶). در همین راستا «اخلاق زیستی»^۱ به‌عنوان شاخه‌ای جدید در اخلاق هنجاری کاربردی، با استفاده از نظریه‌ها و اصول اخلاقی، به تبیین پاسخ‌ها و راهبردهای اساسی در مواجهه با پرسش‌ها و چالش‌های ناشی از ظهور و به‌کارگیری فناوری‌های نوین زیست-پزشکی می‌پردازد (رهبرپور، ۱۳۹۰: ۱۳). این پیشرفت‌ها و نوآوری‌های زیستی که قلمرو و موضوعات اخلاق زیستی را تشکیل می‌دهند در چهار حوزه، شامل؛ فناوری‌های حافظ حیات در آغاز و پایان زندگی، فناوری‌های تشدیدکننده حیات برای اصلاح کیفیت زندگی، فناوری‌های تولیدمثل به‌ویژه شبیه‌سازی و فناوری‌های مرتبط با مهندسی ژنتیک، ژن‌درمانی و ژنوم انسانی قابل طبقه‌بندی هستند. در این معنی ابعاد اختصاصی اخلاقی مباحثی همچون سقط جنین، مداخله ژنتیکی و فناوری‌های مرتبط با ژن، آزمایش‌های زیست‌شناختی بر روی آزمودنی‌های انسانی، مرگ مغزی و پیوند اعضا، قتل ترحم‌آمیز، شبیه‌سازی انسانی و سلول‌های بنیادین مورد توجه قرار می‌گیرد (رهبرپور، ۱۳۹۰: ۳۰).

۲-۱. کدها و دستورالعمل‌های اخلاق زیستی

پس از جنگ جهانی دوم و با توجه به مسائلی که در عرصه بین‌المللی پیرامون پژوهش‌های انجام‌گرفته بر روی اسرای جنگی پیش آمد، جامعه جهانی به‌شدت تحت تأثیر جنایات انجام‌شده قرار گرفت و به همین علت کدهای اخلاق در پژوهش بر روی

۱. Bioethics. در ترجمه و معادل‌سازی واژه Bioethics به زبان فارسی، دو معادل فارسی شامل «اخلاق زیستی» و «اخلاق پزشکی» (Medical Ethics) توسط پژوهشگران و اندیشمندان این حوزه مطرح و استعمال شده است. مطابق نظر اکثریت صاحب‌نظران و مترجمان فارسی زبان در حوزه فلسفه اخلاق، واژه اخلاق زیستی را با توجه به رویکردهای علمی نوین، به‌عنوان معادلی مناسب برای اصطلاح «Bioethics» مطرح و برگزیده‌اند. هرچند که اصطلاح اخلاق پزشکی دارای کاربرد سنتی‌تر می‌باشد (رهبرپور، ۱۳۹۰: ۲۶).



نمونه‌های انسانی در پایان جنگ و پس‌از آن در دادگاهی بانام نورمبرگ در سال ۱۹۴۷ م. تحت عنوان «کد نورمبرگ» به تصویب رسید. پس‌از آن این کدها بارها موردبررسی قرار گرفتند و در «اعلامیه جهانی هلسینکی» موسوم به «کد هلسینکی»^۹ تکمیل شدند. در برخی از کشورها مانند ایالات‌متحده آمریکا، کدهای ویژه‌ای تحت نظر کمیته‌ای که از طرف رئیس‌جمهور آمریکا مشخص شده بود، ارائه گردید که در سال ۱۹۷۹ م. به «گزارش بلمونت»^{۱۰} معروف شد (عباسی و طاهری، ۱۳۹۴: ۱۱). علاوه بر این اسناد بین‌المللی، می‌توان به «بیانیه ژنو» (۱۹۴۸ م.)، «کد بین‌المللی اخلاق پزشکی» (۱۹۴۹ م. با آخرین اصلاحات در سال ۲۰۰۶ م.)، «معاهده بین‌المللی حقوق سیاسی و مدنی» (۱۹۶۶ م.)، «دستورالعمل‌های شورای بین‌المللی سازمان‌های علوم پزشکی»^{۱۱} به‌عنوان عمده اسناد تعیین‌کننده شاخص‌های اخلاق زیستی در جامعه بین‌الملل اشاره نمود.

بیانیه هلسینکی معتبرترین و مهم‌ترین سند بین‌المللی راجع به راهنمای اخلاق در تحقیقات زیست-پزشکی بر روی آزمودنی‌های انسانی در جهان می‌باشد، این بیانیه که اصالتاً دارای ماهیت اخلاقی-زیستی می‌باشد، ازجمله مهم‌ترین زیرساخت‌های تأثیرگذار در خصوص تدوین مقررات حقوق کیفری بین‌المللی، خصوصاً بخشی از «اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی» موسوم به «اساسنامه رم»، راجع به ممنوعیت آزمایش‌های زیست‌شناختی بر روی آزمودنی‌های انسانی موردحمایت کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو، در خلال مخاصمات مسلحانه بین‌المللی و یا داخلی بوده و ازاین‌جهت محور اصلی بررسی در بین کدها و دستورالعمل‌های اخلاق زیستی در پژوهش حاضر قرار گرفته است.

۳-۱. جنایت جنگی پزشکی

«جنایت جنگی»^{۱۲} ازجمله شدیدترین جنایات مورد دغدغه مجموعه جامعه بین‌الملل و موضوع اساسنامه رم و تحت صلاحیت رسیدگی در «دیوان کیفری بین‌المللی»^{۱۳} می‌باشد. جنایت جنگی را می‌توان به‌عنوان نقض فاحش حقوق بین‌الملل بشردوستانه^{۱۴} ناظر به مخاصمات مسلحانه تعریف نمود (پور بافرانی، ۱۴۰۱: ۲۳۵). بنابراین وجود وضعیت مخاصمه مسلحانه و جنگ، اعم از داخلی و بین‌المللی، رکن رکین جنایت جنگی به شمار می‌آید. با توجه به اینکه پدیده جنگ همواره در طول تاریخ، به‌عنوان واقعیتی دردناک در زندگی بشر، سرشار از مصائب متعددی بوده، ازاین‌رو جامعه جهانی با وضع مقررات حقوق بین‌الملل بشردوستانه، سعی در کاهش آثار مخرب و زیان‌بار آن نموده است. دراین‌بین افرادی ازجمله پزشکان که می‌بایست با رعایت اصول اخلاقی و مقررات حرفه‌ای و به‌دوراز هرگونه تبعیض، به ایفای وظایف خود بپردازند، بعضاً با سوءاستفاده از چنین کارزاری، ضمن نقض مقررات بین‌المللی، مبادرت به اقداماتی غیرانسانی و تخدیش چهره علم پزشکی نموده و درنهایت متهم به ارتکاب یکی از شنیع‌ترین جنایات بین‌المللی تحت عنوان «جنایات جنگی پزشکی» می‌گردند که از به «پزشکی سیاه»^{۱۵} نیز تعبیر می‌گردد (بیگی و قهار، ۱۴۰۰: ۲۳۰).

اصطلاح «جنایت جنگی پزشکی» برای نخستین بار توسط محققان و حقوقدانان آمریکایی و متعاقب ارتکاب این طیف از جنایات بین‌المللی در جنگ جهانی دوم ابداع و وارد ادبیات حقوقی جهان گردید (Weindling, 2004, 1). درواقع این نوع از جنایات بین‌المللی را می‌توان به‌عنوان نوع خاصی از جنایات جنگی شناسایی نمود. جنایات جنگی پزشکی دربندهای (۲)(a)(ii) و (۲)(b)(x) و (۲)(e)(xi) ماده ۸ اساسنامه رم و متأثر از کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو مصوب ۱۹۴۹ و پروتکل‌های الحاقی آن

9. Helsinki Code

10. Belmont Report

11. CIOMS (The Council for International Organization of Medical Sciences)

12. War Crimes

13. International Criminal Court (ICC)

۱۴. حقوق بین‌الملل بشردوستانه شامل مجموعه قواعد حقوقی بین‌المللی حاکم بر زمان جنگ است که عمدتاً جنبه حمایتی دارند. حمایت از افراد، اعم از نظامی و غیرنظامی و اموال و اهداف غیرنظامی و الزاماتی که افراد و کشورهای متخاصم در حین نبرد به رعایت حمایت‌های مذکور دارند (ضیائی بیگدلی، ۱۴۰۱، ۵۵۶).

15. Dark Medicine



مصوب ۱۹۷۷ جرم انگاری گردیده است. از مجموع بندهای مذکور و با لحاظ مفاد کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی آن، بالأخص ماده ۱۱ پروتکل الحاقی اول و ماده ۵ پروتکل الحاقی دوم، جنایت جنگی پزشکی عبارت است از؛ «ارتکاب هرگونه رفتار عمدی سیستماتیک و گسترده غیرقابل توجیه از نظر استانداردهای عمومی پذیرفته‌شده پزشکی، توسط شخص پزشک و به‌طور کلی کادر درمانی، در راستای انجام وظایف خاص حرفه‌ای آن‌ها در خلال یک مخاصمه مسلحانه بین‌المللی و یا داخلی، با علم به وجود چنین وضعیتی که به‌طور جد سلامت جسمی و یا روحی یک فرد زندانی، بازداشت‌شده و یا به‌طور کلی، محروم از آزادی که وابسته به‌طرف مقابل مخاصمه و مورد حمایت کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو است را به خطر انداخته باشد» (بیگی و قهار، ۱۴۰۰: ۲۳۴).

۲. شاخص‌های تأثیرگذار اخلاق زیستی بر جنایات جنگی پزشکی

با توجه با تأثیرپذیری اسناد مربوط به جنایات جنگی پزشکی در حوزه حقوق بین‌الملل کیفری از اصول و ضوابط اخلاق زیستی، ذیلاً مهم‌ترین عوامل و شاخص‌های ارتباطی این موضوع مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این راستا و با توجه به ماهیت حقوقی جنایات جنگی پزشکی، عوامل ارتباطی این دو حوزه با اقتباس از اجزای رکن مادی جنایات جنگی پزشکی مورد توجه قرار گرفته است.

۱-۲. ویژگی آزمودنی انسانی

مطابق بند نخست بیانیه هلسینکی «انجمن جهانی پزشکی، این بیانیه را به‌عنوان اعلامیه اصول اخلاقی پژوهش‌های پزشکی بر روی آزمودنی‌های انسانی تدوین کرده است». بنابراین موضوع آزمودنی در این بیانیه صرفاً انسان یا به عبارت دقیق‌تر اشخاص حقیقی می‌باشد. این موضوع در مورد ویژگی آزمودنی انسانی در جنایات جنگی پزشکی هم صدق می‌کند. ولیکن شخصیت آزمودنی انسانی یا مجنی علیه در جنایات جنگی پزشکی علاوه بر این خصوصیت، تابع ویژگی خاصی هم می‌باشد. بدین نحو که وی می‌بایست تحت عنوان یکی از اشخاص مورد حمایت کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی آن (اشخاص مورد حمایت حقوق بین‌الملل بشردوستانه)، یعنی قربانیان جنگ شامل؛ مجروحان و بیماران نیروهای مسلح در میدان جنگ، غریقان نیروهای مسلح در دریا، اسیران جنگی و افراد غیرنظامی در زمان جنگ باشد (Bothe, 2010: 115). بنابراین ملاحظه می‌گردد عامل انسانی، خصیصه مشترک موضوع آزمودنی در مفاد بیانیه هلسینکی و جنایات جنگی پزشکی می‌باشد. ولیکن مفاد کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی آن، اوصاف و ویژگی‌های عامل انسانی را با تفصیلی بیشتری نسبت به مفاد بیانیه هلسینکی بیان نموده‌اند.

در رابطه با شمول مفاد بیانیه هلسینکی به آزمودنی‌های متوفی، بیان صریحی در این بیانیه ملاحظه نمی‌گردد. ولیکن با توجه به مفاد بندهای ۲۸، ۲۹ و ۳۰ این بیانیه در خصوص اخذ رضایت از نمایندگان قانونی آزمودنی‌هایی که قادر به ارائه رضایت آگاهانه نیستند، علی‌رغم اینکه از مفاد این بندها، واجد حیات بودن این آزمودنی‌ها استنباط می‌گردد، باین حال با اندکی مسامحه و با در نظر گرفتن اینکه کرامت انسان حتی پس از مرگ نیز می‌بایست حفظ گردیده و از هرگونه تعرض به آن اجتناب گردد، لذا شایسته است مفاد بیانیه هلسینکی در خصوص آزمودنی‌های متوفی انسانی نیز رعایت گردیده و در جهت رعایت حقوق بازماندگان متوفی پیش از هرگونه اقدام بر روی جسم بی‌جان آزمودنی، اخذ رضایت آگاهانه از نمایندگان قانونی وی اخذ گردد تا در فرایند انجام آزمایش‌های زیست-پزشکی از هرگونه تعرض به جسم بی‌جان متوفی خودداری و کلیه حقوق معنوی او نیز رعایت گردد. ولیکن با توجه به مفاد کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو که فارغ از حمایت از افراد میت بوده و فلسفه تدوین این کنوانسیون‌ها، که در جهت حفظ و حمایت از بقای نوع بشر و قربانیان جنگ می‌باشد، با لحاظ اصل قانونی بودن جنایات‌ها در ماده ۲۲ اساسنامه رم و نیز اصل لزوم تفسیر منطقی از مقررات اساسنامه رم در ماده ۱۰ این اساسنامه، نه‌تنها می‌توان قائل به عدم شمول تعرض به مردگان



تحت عنوان جنایات‌های جنگی پزشکی گردید بلکه با توجه به مواد مذکور، این نوع بزه تحت شمول هیچ‌یک از جنایات‌های چهارگانه تحت صلاحیت دادگاه کیفری بین‌المللی^{۱۶} قرار نمی‌گیرد و نهایتاً در صورت حصول ارکان لازم و جرم انگاری آن در محل ارتکاب آن، تنها به‌عنوان یک جرم تحت صلاحیت دادگاه‌های ملی قرار می‌گیرد (بیگی و قهار، ۱۴۰۰: ۲۵۲).

۲-۲. ویژگی عامل

بر اساس بند دوم بیانیه هلسینکی «این بیانیه در راستای مأموریت انجمن جهانی پزشکی در وهله اول خطاب به پزشکان است. انجمن جهانی پزشکی سایر افرادی را که دست‌اندرکار پژوهش‌های پزشکی بر روی انسان هستند نیز تشویق می‌کند که از این اصول تبعیت کنند». بر اساس منطوق این بند، بیانیه هلسینکی نسبت به پزشکان خصوصیت آمره و نسبت به سایر دست‌اندرکاران پژوهش‌های پزشکی ویژگی ارشادی دارد. باین‌وجود مفاد سایر بندهای این بیانیه از جمله بندهای ۹ و ۱۲ صراحتاً مسئولیت حفاظت از آزمودنی‌های پژوهش و نظارت بر روی بیماران یا داوطلبان سالم نیازمند پژوهش را علاوه بر پزشکان متوجه سایر متخصصان مراقبت سلامت نیز نموده است. منظور از «سایر متخصصان مراقبت سلامت» در بندهای مذکور می‌تواند شامل پرستاران، ماماها، کارشناسان تغذیه، دندان‌پزشکان، داروسازان فیزیوتراپیست‌ها، پیراپزشکان و به‌طور کلی تمامی دست‌اندرکارانی که بر اساس عرف‌های مسلم پزشکی جزء کادر درمان محسوب می‌گردند بشود. از جمله شاخص‌های مسلم در عرف پزشکی جهت شناسایی کادر درمان، تخصیص «شماره نظام پزشکی»^{۱۷} به این افراد می‌باشد (Fleck, 2008: 86).

با توجه به تعریفی که از جنایات جنگی پزشکی در بخش‌های پیشین ارائه گردید، عامل این نوع جنایت می‌بایست پزشک و یا جزئی از کادر درمانی، اعم از نظامی و یا غیرنظامی باشد. چراکه تحقق این نوع جنایت بین‌المللی توسط سایر افراد، موجب شمول آن تحت عناوین دیگر جنایات‌های جنگی در ماده ۸ اساسنامه رم و یا در صورت تحقق ارکان لازم، تحت عناوین دیگری از جنایات‌های بین‌المللی یعنی «نسل‌زدایی»^{۱۸} و یا «جنایات‌های علیه بشریت»^{۱۹} می‌گردد (Dörmann, 2002: 18).

بدیهی است معیار ارائه‌شده مبنی بر شناسایی کادر درمان در بیانیه هلسینکی بر اساس تخصیص شماره نظام پزشکی، در خصوص این نوع از جنایات نیز می‌تواند دارای کاربرد بوده و منجر به یک تفسیر منطقی و اجتناب از تفسیر موسع گردد. علاوه بر این، عامل جنایات جنگی پزشکی می‌بایست دارای قصد غیر درمانی از آزمایش‌های زیست‌شناختی بوده که نه با دلایل پزشکی قابل توجیه بوده^{۲۰} و نه با رضایت شخص یا اشخاص قربانی صورت گرفته باشد. همچنین عامل این جنایت می‌بایست از وضعیت مورد حمایت بودن قربانی تحت کنوانسیون‌های چهارگانه ۱۹۴۹ ژنو و اینکه جزء افراد تحت تسلط دولت در حال مخاصمه متبوعش می‌باشند آگاهی داشته و نیز از اوضاع و احوال عینی که وجود یک منازعه مسلحانه را مسلم کرده آگاه بوده باشد. ولیکن تشخیص نوع نبرد مسلحانه اعم از بین‌المللی و غیر بین‌المللی بودن، منشأ اثر نمی‌باشد (محمد نسل، ۱۳۹۱: ۲۳۵).

۱۶. مطابق بند نخست ماده ۵ اساسنامه رم، جنایات مشمول صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی شامل؛ نسل‌زدایی (The crime of genocide)، جنایات علیه بشریت (Crimes against humanity)، جنایات جنگی (War crimes) و جنایت تجاوز ارضی (The crime of aggression) می‌باشند. ماده ۸ این اساسنامه مصادیق جنایات جنگی را بیان نموده است.

17 . Medical Education Number / Medical Council Code
18 . The crime of genocide
19 . Crimes against humanity

۲۰. عدم قابلیت توجیه آزمایش‌های زیست‌شناختی بر اساس دلایل پزشکی به این معنی است که مرتکب جنایت جنگی پزشکی می‌بایست به اینکه اقدام وی موجب مرگ یا خطرات شدید به سلامت جسمی یا روحی شخص یا اشخاص قربانی شده و یا می‌توانست باشد و نیز منطبق با هیچ‌یک از اصول درمان پزشکی، دندانپزشکی یا بیمارستانی نبوده آگاه باشد.



۲-۳. رضایت آگاهانه

یکی از مهم‌ترین شرایط لازم جهت قابلیت پذیرش آزمایش‌ها و پژوهش‌های درمانی و پزشکی بر روی آزمودنی‌های انسانی در کدها و دستورالعمل‌های اخلاق زیستی، علی‌الخصوص بیانیه هلسینکی، بر خورداری انسان‌های موضوع پژوهش از «رضایت آگاهانه»^{۲۱} در فرایند پژوهش و تحقیقات زیست-پزشکی می‌باشد. رضایت آگاهانه که مبتنی بر اصل مهم «استقلال و خودمختاری» به‌عنوان یکی از اصول حاکم بر اخلاق زیستی می‌باشد، عبارت است از «موافقت آزادانه و ابطال‌پذیر فرد واجد صلاحیت (آزمودنی انسانی) مبنی بر مشارکت در تصمیم‌گیری درمانی یا تحقیقاتی به دنبال آگاهی از ماهیت، هدف و پیامدهای آن با اعتقاد بر تأثیر این مشارکت در انتخاب مؤثرترین و مفیدترین روش درمانی»^{۲۲}.

علی‌رغم اینکه موضوع رضایت آگاهانه از جمله مباحث محوری در اخلاق زیستی می‌باشد و لزوم اخذ آن به تفصیل در بیانیه هلسینکی مورد توجه و تأکید قرار گرفته است، ولیکن مطابق زیرنویس شماره ۴۶ «سند عناصر اختصاصی جنایات‌ها»، در خصوص جنایات جنگی «اعلام رضایت قربانی برای ارتکاب این جنایت، دفاع محسوب نمی‌شود...» (محمد نسل، ۱۳۹۱: ۲۴۵). تنها استثناء در این مورد بر اساس بند سوم ماده ۱۱ پروتکل الحاقی اول کنوانسیون ژنو مصوب ۱۹۷۷م. شامل اهداء خون به‌منظور انتقال خون یا اهداء پوست برای پیوند، مشروط به داوطلبانه بودن و عدم توسل به اجبار و تحریک مجنی علیه می‌باشد. بنابراین ملاحظه می‌گردد برخلاف مفاد بیانیه هلسینکی، اخذ رضایت آگاهانه اصولاً در تحقق جنایات جنگی پزشکی مدخلیتی نداشته و علی‌رغم اخذ رضایت آگاهانه از آزمودنی انسانی و با حصول سایر شرایط لازم، تحقق این طیف از جنایات امکان‌پذیر می‌باشد. دلیل این امر وضعیت ویژه و مخاطره‌آمیز در مخاصمات مسلحانه به دلیل وجود نیروی قهر و غلبه از جانب طرفین مخاصمه بر روی اسرای جنگی می‌باشد که امکان اخذ هرگونه رضایت آگاهانه بر اثر اکراه و به شکل صوری را محتمل می‌سازد.

۲-۴. ماهیت رفتار

بیانیه هلسینکی در خصوص ماهیت رفتار ارتكابی در راستای رعایت مفاد آن از جانب پزشکان و سایر افراد کادر درمان صراحتی ندارد. ولیکن با مذاقه در مفاد این بیانیه چنین استنباط می‌گردد که رفتار ارتكابی جهت تحقق نقض مفاد این بیانیه، هم به صورت فعل و هم ترک فعل قابلیت تحقق را دارد. در واقع افراد تحت شمول این بیانیه هم با ارتکاب رفتار مادی مثبت (فعل) مغایر با اصول مذکور در این بیانیه و هم با انجام رفتار مادی منفی (ترک فعل) به شکل عدم رعایت استانداردهای تعریف‌شده در این بیانیه موجب نقض مفاد آن و نتیجتاً تحقق مسئولیت مدنی یا کیفری می‌گردند.

جنایات‌های جنگی پزشکی هم، با توجه به مصادیق آن در ماده ۸ اساسنامه رم، قابلیت تحقق از طریق فعل و نیز ترک فعل را دارند. مانند اینکه مرتکب در جهت بررسی نحوه و آثار تأثیرگذاری مواد شیمیایی بر روی افراد، اقدام به انجام آزمایش‌های زیست‌شناختی و یا قطع عمدی اعضای بدن افراد تحت اختیار خود جهت افزایش مهارت در رابطه با پیوند اعضا و یا تحمیل گرسنگی و عدم در اختیار قرار دادن مواد غذایی و یا عدم ارائه دارو نسبت به این اشخاص جهت انجام آزمایش‌های علمی نماید. در حالت اخیر عامل جنایت، مبادرت به ترک فعل جهت تحقق اهداف غیرانسانی نموده است. همچنین نحوه مبادرت عامل جنایت جنگی پزشکی می‌تواند به صورت مباشرت، مشارکت و معاونت باشد. ماده ۲۵ اساسنامه رم در بند نخست، ضمن تأکید بر صلاحیت دادگاه کیفری بین‌المللی نسبت به جنایات‌های ارتكابی اشخاص حقیقی، در جزء (a) از بند سوم و در رابطه با مسئولیت کیفری مباشر و شریک جنایات‌های بین‌المللی بیان می‌نماید: «مطابق این اساسنامه، فرد در صورتی در مورد یک جنایت مشمول صلاحیت دادگاه کیفری، مسئول و مستحق مجازات خواهد بود که وی: جرم مذکور را مرتکب شود (خواه به تنهایی، خواه مشترکاً با شخصی دیگر یا توسط شخص دیگر، اعم از اینکه آن شخص دیگر از نظر کیفری مسئول باشد یا نباشد)» (محمد نسل، ۱۳۹۱: ۳۱). جزء

21 . Informed Consent

^{۲۲} این تعریف مستنبط از بندهای ۲۵ الی ۳۲ ویرایش سال ۲۰۱۳ بیانیه هلسینکی می‌باشد.



(b) ۲۳ (c) ۲۴ و (d) ۲۵ بند اخیر نیز در مقام بیان مسئولیت کیفری معاون جنایت‌های بین‌المللی اشاره به «دستور»^{۲۶}، «تحریک»^{۲۷}، «تشویق»^{۲۸}، «تسهیل»^{۲۹}، «همکاری»^{۳۰}، و یا «مساعدت به هر طریق دیگر»^{۳۱} به‌عنوان مصادیق معاونت در عمل مجرمانه اشاره می‌نماید. با مذاقه در قسمت‌های اخیر اجزاء (a)، (b)، (c) و (d) بند سوم ماده ۲۵ اساسنامه رم، ملاحظه می‌گردد که برخلاف موازین مقرر در اکثر نظام‌های کیفری ملی، این اساسنامه، معاونت و شروع به جرم و حتی سبب اقوی از مباشر را در جنایت‌های بین‌المللی، در حکم مباشرت تلقی و مسئولیت کیفری فاعل مستقل را برای چنین حالت‌هایی مقرر نموده است. این امر به دلیل وضع خاص و اهمیت جنایت‌های بین‌المللی در رابطه با عمق آثار دهشتناک آن‌ها و جلوگیری از توسل عاملان این طیف از جنایت‌ها به مسئولیت کیفری مخفف معاونت، شروع به ارتکاب جرم و وضعیت سبب اقوی از مباشر در مقایسه با مسئولیت کیفری مشدد مباشر و شریک جنایت می‌باشد.

۲-۵. نتیجه اقدامات

اقدامات زیست‌شناختی بر روی آزمودنی‌های انسانی، مطابق مفاد بیانیه هلسینکی می‌بایست منتهی به نتیجه خاصی گردد در واقع بر اساس مفاد این بیانیه نفس اقدامات زیست‌شناختی بر روی آزمودنی‌ها می‌بایست واجد اوصاف و شرایط مقرر در مفاد این بیانیه گردد و صرف تحقق نتیجه خاصی از این اقدامات مدنظر واضعان این بیانیه نبوده است. چراکه مطابق بند ۶ بیانیه هلسینکی «هدف اولیه پژوهش‌های پزشکی بر روی آزمودنی‌های انسانی، درک علل، روند و اثرات بیماری‌ها و ارتقای اقدامات و درمان‌های پیشگیرانه، تشخیصی و درمانی می‌باشد». بدیهی است که در فرایند تحقق این هدف، ممکن است برخی از فعالیت‌های پژوهشی بر روی آزمودنی‌های انسانی الزاماً منتج به نتیجه موردنظر نگردیده و حتی به علل حدوث عوامل غیرقابل‌پیش‌بینی و یا محدودیت‌های اخلاق زیستی نیمه‌تمام باقی بماند. بنابراین مطابق بند ۷ بیانیه هلسینکی صرف اینکه پژوهش‌ها در علوم پزشکی با رعایت استانداردهای اخلاق زیستی انجام گردیده به‌طوری‌که موجب ارتقاء و تضمین احترام به همه آزمودنی‌های انسانی و حفاظت از سلامت و حقوق آن‌ها گردد، کفایت می‌نماید.

ولیکن از منظر حقوق کیفری، جنایت‌ها از نظر لزوم و یا عدم لزوم تحقق نتیجه مجرمانه به جرائم مطلق و مقید منقسم می‌گردند. با توجه به تصریح بندهای (۲)(b)(x) و (۲)(e)(xi) ماده ۸ اساسنامه رم مبنی بر اینکه اقدامات پزشکی اعم از آزمایش‌های زیست‌شناختی پزشکی یا علمی و قطع عضو (مثله) می‌بایست موجب مرگ شخص یا اشخاص قربانی گردیده و یا به‌طور جدی سلامت جسمی یا روحی یا تمامیت جسمانی آن‌ها را به مخاطره انداخته باشد، از این‌رو می‌توان جنایت‌های جنگی پزشکی را جزء جنایت مقید به شمار آورد. بنابراین در صورت عدم تحقق نتیجه مجرمانه مذکور، رفتار مرتکب به‌عنوان جنایت جنگی پزشکی شناسایی نمی‌گردد. هرچند که ممکن است تحت قالب سایر اقسام جنایت‌های جنگی از جمله فراهم آوردن موجبات رنج عظیم یا صدمه شدید به جسم یا سلامتی و یا سایر جنایت‌های بین‌المللی شامل نسل‌زدایی و جنایت علیه بشریت، البته در صورت حصول شرایط و ارکان اختصاصی آن‌ها شناسایی گردد (Richard, 2008: 67).

۲۳ « امر تحریک یا تشویق به ارتکاب جنایتی کند که واقع شده یا شروع به اجرای آن شده باشد».

۲۴ «به منظور تسهیل ارتکاب جنایت مذکور، در ارتکاب یا شروع به ارتکاب آن کمک، همکاری یا هر نوع دیگری از مساعدت نماید(از جمله تهیه وسایل ارتکاب جرم».

۲۵ از هر طریق دیگر، با گروهی از اشخاص که با قصد مشترک اقدام به ارتکاب یا شروع به ارتکاب جنایت مذکور می‌نمایند، همکاری نماید. همکاری مذکور باید عمدی باشد...».

- 26 . Order
- 27 . Solicit
- 28 . Induces
- 29 . Facilitating
- 30 . Aids
- 31 . Otherwise assist



۲-۶. خصوصیت زمانی و مکانی

در پاره‌ای از مواقع تحقق آثار حقوقی و حرفه‌ای نسبت به اقدامات انجام‌یافته توسط اشخاص، منوط به وجود ویژگی‌های زمانی و مکانی می‌باشد. به‌طوری‌که در صورت عدم تحقق آن اقدامات در زمان و مکانی که واضعان ضوابط مربوطه تعیین نموده‌اند، آثار حقوقی و حرفه‌ای شامل آن‌ها نخواهد بود. ولیکن با توجه به رسالت اصول و ضوابط مربوط به اخلاق زیستی که ناظر بر حفظ کرامت و منزلت والای انسانی و جلوگیری از تعرض به تمامیت جسمی و روحی و ممنوعیت ابزار انگاری انسان به‌مثابه حیوان آزمایشگاهی می‌باشد، خصوصیت زمانی و مکانی خاصی شامل این ضوابط نمی‌باشد. این مهم در مفاد بیانیه هلسینکی نیز به‌وضوح ملاحظه می‌گردد و هیچ‌گونه پیش‌شرط مربوط به زمان و مکان خاصی در جهت رعایت اصول و ضوابط این بیانیه ملاحظه نمی‌گردد.

ولیکن خصوصیت زمانی و مکانی در ارتکاب جنایات جنگی پزشکی منشأ اثر می‌باشد. درواقع از لحاظ خصوصیت زمانی، اقدامات غیرموجه پزشکی توسط پزشک و یا کادر درمانی، می‌بایست در خلال یک منازعه مسلحانه، اعم از بین‌المللی یا غیر بین‌المللی (داخلی) محقق گردد. اما مکان ارتکاب این جنایت، منحصر و محدود به مکان خاصی نبوده و قابلیت تحقق آن در سرتاسر جهان اعم از قلمروی سرزمینی، دریایی و هوایی دولت‌ها و حتی در دریاهای آزاد وجود دارد.

در خصوص قابلیت ارتکاب جنایات جنگی از طریق فضای مجازی، علی‌رغم اینکه ممکن است در وهله نخست خصوصیت فیزیکی جنایات جنگی پزشکی امکان تحقق آن را در فضای مجازی امری بعید به ذهن متبادر سازد، ولیکن باید توجه داشت که استفاده از فضای مجازی به‌عنوان وسیله ارتکاب این جنایت از طریق مصادیقی همچون تحریک، تشویق و تطمیع و یا هرگونه تسهیل در ارتکاب این جنایت که به‌عنوان معاونت در ارتکاب این نوع جنایت بین‌المللی به‌کاربرده می‌شود امکان‌پذیر می‌باشد. بنابراین از نظر نگارندگان پژوهش حاضر، با توجه به قسمت‌های اخیر اجزاء (a)، (b)، (c) و (d) بند سوم ماده ۲۵ اساسنامه رم که معاونت در ارتکاب جنایات جنگی بین‌المللی تحت صلاحیت دیوان را مورد شناسایی قرار داده و از لحاظ مجازات، آن را در حکم مباشرت در این نوع از جنایات‌ها به‌شمار آورده است، امکان تحقق جنایات جنگی پزشکی از طریق فضای مجازی وجود دارد (بیگی و قهار، ۱۴۰۰: ۲۵۲).

نتیجه‌گیری

اسناد مربوط به حوزه اخلاق زیستی به‌عنوان راهنمای جامع پزشکان و سایر دست‌اندرکاران و پژوهش‌گران جامعه پزشکی علاوه بر معرفی استانداردهای اخلاقی تولید فن‌آوری‌های جدید و حفاظت از حیات، کرامت، تمامیت جسمی و روحی آزمودنی‌های انسانی و حفظ حریم خصوصی و محرمانگی اطلاعات این افراد، زمینه‌ساز تدوین مقررات مدون بین‌المللی در خصوص یکی از شنیع‌ترین جنایات بین‌المللی تحت عنوان «جنایات جنگی پزشکی» جهت حمایت از قربانیان این جنایات می‌باشد. در این راستا بهترین شیوه تفسیر و کشف هدف غایی واضعان این مقررات جهت جلوگیری از تزییع حقوق دفاعی متهمان این طیف از جنایات، مراجعه به اصول و ضوابط بنیادین مدون در اسناد اخلاق زیستی در مواقع اجمال، ابهام و سکوت مقررات بین‌المللی خصوصاً «اساسنامه رم» می‌باشد. با این‌وجود به نظر می‌رسد انجام تحقیقات مرتبط با بررسی ارتباط موضوعی اسناد مربوط به اخلاق زیستی و جنایات جنگی پزشکی و واکاوی چالش‌های مرتبط با این موضوع میان‌رشته‌ای مورد توجه چندان پژوهش‌گران قرار نگرفته و از این‌رو مستلزم انجام پژوهش‌های علی‌حده و گسترده‌تری می‌باشد.

در این پژوهش ضمن تبیین اجمالی مفهوم اخلاق زیستی و تعریف جنایات جنگی پزشکی و آشنایی با کدها و دستورالعمل‌های مهم اخلاق زیستی، به بررسی شاخص‌های تأثیرگذار اخلاق زیستی بر جنایات جنگی پزشکی در مقررات بازدارنده آن در مجامع بین‌المللی بالأخص دیوان کیفری بین‌المللی پرداخته شد. بر اساس یافته‌ها و نتایج این پژوهش، مفاد بیانیه هلسینکی به‌عنوان مهم‌ترین سند اخلاق زیست پزشکی هم‌راستا با مفاد اساسنامه رم به‌عنوان منبع اصلی رکن قانونی جنایات جنگی پزشکی از نظر



ویژگی آزمودنی از حیث انسان بودن، ویژگی عامل اجرایی مفاد اسناد اخلاق زیستی و مرتکب جنایات جنگی پزشکی به لحاظ اشتغال به حرفه پزشکی و شمول آن به سایر دست‌اندرکاران کادر درمانی، همچنین ماهیت رفتار ارتكابی از نظر فعل و ترک فعل بودن و نیز خصوصیت مکانی می‌باشد. ولیکن تفاوت‌ها و تمایزهایی از حیث موضوع رضایت آگاهانه، نتیجه اقدامات زیست-پزشکی بر روی آزمودنی‌های انسانی و نیز خصوصیت زمانی، بین مفاد بیانیه مذکور و اساسنامه رم ملاحظه می‌گردد. به دین جهت پیشنهاد می‌گردد واضعان مقررات نظام عدالت کیفری بین‌الملل، با اصلاح و به‌روز آمد نمودن مفاد مقررات ماهوی و شکلی مربوط به جنایات جنگی پزشکی و توسعه دامنه جرم انگاری این طیف از جنایات بین‌المللی با توجه به واقعیت‌های عینی جامعه بین‌الملل و پیشرفت‌های نوین در عرصه زیست-پزشکی در جهت حفظ حقوق حداکثری از بزه دیدگان این جنایات اقدام نمایند. در این پژوهش سعی در گشایش باب نوینی در حوزه میان‌رشته‌ای حقوق پزشکی گردید تا بدین ترتیب نظم عمومی بین‌المللی و رعایت قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه، بیش‌ازپیش تضمین و نقش و جایگاه پزشکان و کادر درمانی در خلال منازعات مسلحانه با در نظر گرفتن اصل بی‌طرفی پزشکی، تبیین گردد.

منابع

۱. بیگی، جمال و قهار، فرهاد (۱۴۰۰)، جنایت جنگی پزشکی؛ رهیافت‌های مفهومی و مصداقی، فصلنامه علمی پژوهش حقوق کیفری، ۱۰ (۳۶): ۲۶۰-۲۲۹.
۲. پور بافرانی، حسن (۱۴۰۱)، حقوق جزای بین‌الملل، چاپ چهاردهم، تهران: انتشارات جنگل.
۳. رهبریور، محمدرضا (۱۳۹۰)، مفهوم اخلاق زیستی و قلمرو آن، فصلنامه اخلاق زیستی، ۱ (۱): ۴۸-۱۳.
۴. ضیائی بیگدلی، محمدرضا (۱۴۰۱)، حقوق بین‌الملل عمومی، چاپ هفتم و ششم، تهران: انتشارات گنج دانش.
۵. عباسی، محمود (۱۳۸۲)، پیوند اعضا، چاپ اول، تهران، انتشارات حقوقی.
۶. عباسی، محمود و طاهری، مجید (۱۳۹۴)، مطالعه تطبیقی کدها و دستورالعمل‌های اخلاق در پژوهش‌های پزشکی، فصلنامه اخلاق زیستی، ۵ (۱۶): ۴۰-۱۱.
۷. فدایی، فاطمه و زاهدی، لادن ناز و فراهانی، زهرا و قاسم‌زاده، نازآفرین (۱۳۹۵)، ویرایش ۲۰۱۳ بیانیه هلسینکی و چالش‌ها و تغییرات آن نسبت به ویرایش ۲۰۰۸، مجله ایرانی اخلاق و تاریخ پزشکی، ۹ (۳): ۹۲-۷۵.
۸. محمد نسل، غلامرضا (۱۳۹۱)، مجموعه مقررات دیوان بین‌المللی کیفری، چاپ دوم، تهران: انتشارات دادگستر.
۹. ویلیامز، جان رنلد (۱۳۸۹)، درس‌نامه اخلاق پزشکی، مترجم: ناز آفرین قاسم‌زاده، نریمان سپهروند، چاپ اول، تهران، انتشارات گپ.
۱۰. اساسنامه رم مصوب ۱۹۹۸م.
۱۱. بیانیه هلسینکی مصوب ۱۹۶۴م. با آخرین بازبینی در سال ۲۰۱۳م.
۱۲. پروتکل‌های الحاقی کنوانسیون‌های ژنو مصوب ۱۹۷۷م.
۱۳. کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو مصوب ۱۹۴۹م.
14. Bothe et al., M. *New Rules for Victims of Armed Conflicts - Commentary on the two 1977 Protocols Additional to the Geneva Conventions of 1949, 1982*, 2010.
15. Dörmann, K. *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court - Sources and Commentary*, 1st edition, 2002.
16. Fleck, D. *The Handbook of International Humanitarian Law*, 2008.
17. La Haye, E. *War Crimes in Internal Armed Conflicts*, 2008.
18. Michael L.Groos (2004). Bioethics and Armed Conflict: Mapping the Moral Dimensions of Medicine and War. The Hostings Center Report, 34(6), 22-30.
19. Richard, W. *War Crimes in Internal Armed Conflicts*, 2008.
20. Weindling, P.J. *Nazi Medicine and the Nuremberg Trials - From Medical War Crimes to Informed Consent*, 2004.



Medical War Crimes in Bioethical Approaches (With Emphasis on the Declaration of Helsinki)

Farhad Ghahhar

Ph.D Student in Criminal Law & Criminology, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran
farhad.ghahhar@gmail.com

Jamal Beigi

Associate Professor in Criminal Law & Criminology, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran (Corresponding Author)
jamalbeigi@iau-maragheh.ac.ir

Babak Pourghahramani

Associate Professor in Criminal Law & Criminology, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran
pourghahramani@iau-maragheh.ac.ir

Abstract

Background & Purpose: In addition to having positive consequences for the development of medical sciences, the use of bio-medical technologies also provides the possibility of abusing the new findings of medical knowledge by using human subjects as a tool, and as a result, assaulting human dignity. Due to religion, after the end of World War II, the world community began to compile bioethical codes and guidelines to prevent possible deviations in the path of bio-medical research and actions.

Research Method: The current research was written using the descriptive-analytical method with the aim of explaining the subject relationship of international ethical-legal rules and regulations for the use of biological technologies.

Findings: According to the provisions of international criminal law, especially the provisions of the Rome Statute, conducting biological experiments during armed conflicts, under certain conditions, leads to the realization of a specific range of war crimes, under the title of "medical war crimes". Considering that some international standards of bioethics are directly related to the legal regulations for the use of bio-medical technologies, for this reason, it seems necessary to combine the ethical and legal aspects of this type of technology in order to provide the necessary solutions for optimal judicial interpretation and to solve the existing challenges. .

Conclusion: Based on the findings of this research, it is necessary to modify some of these rules and regulations to better support the victims of medical war crimes.

Keywords: Medical War Crime, Bioethics, Rome Statute, Declaration of Helsinki